

2021 ARALIK

Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP)

Yeniden Yerleşim Eylem Planı (YYEP)

Dönem Sonu Etki (Kapanış) Değerlendirmesi Nihai Rapor Özeti

TRANS-ANADOLU DOĞAL GAZ BORU HATTI (TANAP)

Yeniden Yerleşim Eylem Planı (YYEP) Kapanış Değerlendirmesi Raporu

Yönetici Özeti

Tarih: Aralık 2021

Versiyon: Rev.4

YÖNETİCİ ÖZETİ

TANAP, bağımsız danışmanlardan oluşan bir ekibin yardımıyla, yeniden yerleşim eylem planı (YYEP) uygulaması sonu etki değerlendirme çalışması ("YYEP Dönem Sonu Etki/Kapanış Değerlendirmesi" veya kısaca İngilizce ifadesiyle, "RETIE") gerçekleştirmiştir. Bu değerlendirme, özellikle boru hattı güzergahı boyunca arazilerin eski haline getirilme durumunu kontrol etmek üzere de yapılan ayrıntılı saha incelemeleri ve çeşitli topluluklarda projeden etkilenen kişilerle yapılan nitel görüşmelerin yanı sıra, etkilenen binden fazla kişi ve 60 muhtar ile yapılan telefon anketine dayalı görüşmeleri içermektedir. Bu Kapanış Değerlendirmesi'nin amacı, etkilenen insanların kamulaştırma bedeli dahil aldıkları tazminatların ve geçim desteklerinin sonuçlarını değerlendirmek ve Yeniden Yerleşim Eylem Planı'nda (YYEP) ve tamamlayıcı YYEP Eki'nde belirtilen hedeflerin gerçekleştirildiğini teyid etmektir.

Söz konusu bu Kapanış Değerlendirmesi, ilgili YYEP Eki ve Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı (GGP) dahil olmak üzere tüm YYEP dokümanlarındaki mutabık kalınan aksiyonların, özellikle de Türk hukukuna göre yapılan kamulaştırma kapsamındaki zorunlu kamulaştırma ödemeleri –ki bunlar, sadece yürürlükteki Türk mevzuatı gereği yapılan değil, aynı zamanda TANAP'ın süpervizörlüğünde BOTAS tarafından projeden etkilenen insanlara karşı duyarlı ve hızlı bir şekilde genel olarak yapılan zorunlu tazminat ödemeleridir – ile ilgili temel taahhütlerin, memnun edici şekilde yerine getirildiğini teyit etmektedir. Buna ek olarak, Türkiye'deki ilgili yasalarda yer almayan ancak projeye kredi sağlayan uluslararası finans kuruluşlarının yeniden yerleşim politikası gerekliliklerinden olan, çeşitli proje etkilerinin tazmin edilmesi yükümlülüğünü yerine getirmek üzere oluşturulan YYEP Fonu ile alınan önlemlerin de hayata geçtiği görülmüştür. Söz konusu değerlendirmede, projede çok sayıda etkilenen parsel olmasına ve diğer pek çok zorluk arasında, özellikle kadastral verilerin veya arazi mülkiyet bilgilerinin eski olabilmesi, arazi maliklerinin vefat etmiş olması ya da arazilerin, ulaşılması zor olabilecek kadar çok sayıda hissedarının olması gibi Türkiye'de çokça karşılaşılan çeşitli yasal zorluklara rağmen, kamulaştırma sürecinin sorunsuz ve iyi yönetildiği gözlemlenmiştir. Öte yandan, özellikle bir arazide çok sayıda hissedarın söz konusu olduğu durumlarda yaşanan bazı engeller nedeniyle, projeden etkilenen ancak az sayıda kişinin, kamulaştırma ödemelerinin yapıldığı yetkili bankanın birkaç şubesinden tazminatını çekmekte zorlandığı da gözlemlenmiştir.

Bunlara ilaveten, üzerinde anlaşmaya varılan geçim kaynağını geri kazandırmaya yönelik destek paketleri, (Yer Üstü Tesislerinden etkilenenler ve balıkçılar için geliştirilen) GGP'lerde tanımlandığı şekliyle projeden etkilenen dezavantajlı (hassas) gruplara verilmiş olup, bu hassas grupların projeden etkilenmeyen arazilerinde tarım ve hayvancılık faaliyetlerini yürütülebilme becerilerinin geri kazandırılması, hatta geliştirilmesine odaklanan çeşitli destek tipleri ile bu destek paketleri genel olarak amaçlarına ulaşmıştır. GGP'lerde tanımlanan bu hassas grupların dışında kalmış ve mutabık kalınan yöntemlere göre tespit edilen "diğer" dezavantajlı kişiler de desteklenmiştir. Bunların yanı sıra, üzerinde mutabık kalınan paydaş katılım faaliyetleri ise, genel olarak proje inşaatının sorunsuz bir şekilde tamamlanmasına vesile olan, çoğunlukla memnuniyet verici sonuçlar elde edilerek gerçekleşmiş ve şikayetler, gerekliliklere uygun şekilde ele alınmış ve süreç, yönetilmiştir.

YYEP Fonu, aşağıdaki kalemleri içermekte olup, bunlarla sınırlı olmamak kaydıyla, sadece Türk mevzuatı kapsamında tanımlanmadığından telafi edilemeyen bir dizi etkiyi gidermek amacıyla YYEP Eki'nde yer alan ilkelere göre kullanılmıştır:

- İnşaat koridoru dışında kalan "artık" alan için ürün kaybı tazminat ödemesi;
- Kamu arazilerinin yasal hak sahibi olmayan kullanıcılarının ürün, ağaç vb kayıplarının tazminine yönelik ödeme;
- Arazi Edinim Sürecindeki Resmi İşlemlerle İlgili "Küçük Ek Masrafların" Karşılanması;
- Otlatma vs amacıyla kullanılan ortak alanlara yönelik ödemeler;
- Emlak Alım-Satım İşlemlerinde doğan Vergi Yükünü karşılamaya dönük ödemeler (2%);
- TANAP boru hattı dahil çoklu boru hattından etkilenen kişilere yapılan ilave destek ödemeleri;
- Geçimleri mülkiyet kamulaştırması ile kalıcı olarak edinilen arazilere de dayanan projeden etkilenen kişilere verilen Geçiş (Nakit Geçim) Desteği ödemesi.

Boru hattının karadaki etkisine ilaveten, Çanakkale Boğazı'nda boru hattının deniz geçişi inşaatından ötürü balıkçılık faaliyetleri bir miktar kesintiye uğrayan balıkçılara da tazminat ödemeleri yapılmıştır.

Bu YYEP Kapanış Değerlendirmesi kapsamındaki araştırmanın başat bulgularından bazılarını özetlemek gerekirse;

- (i) Kamulaştırma süreci, arazi sahiplerinin büyük çoğunluğu tarafından doğru şekilde anlaşılmış görünmekte ve TANAP'ın etkilenen arazi sahipleri ile ilişkisi de genel olarak olumlu olarak değerlendirilmektedir;
- (ii) Tarım arazilerini eski haline getirme çalışmalarının, Lot 2, 3 ve 4'te genellikle yeterli olduğu ancak Lot 1'de, esasen toprağın ve ürünün durumu nedeniyle yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Daha önce arazi çıkış protokolünü imzalamayı reddeden ve bu araştırma kapsamında görüşme yapılan 84 Projeden Etkilenen Kişiden (PEK) %55'inin belirttiği gibi, arazilerin düşük kalitede eski haline getirilmesinden ötürü yaşadıkları memnuniyetsizlik ile bu durum arasında yakın bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu nedenle, gerekli düzeltmeler için detaylı bir inceleme yapılması gerekmektedir;
- (iii) Ödenen ilave tazminatlar dahil, kamulaştırma bedellerinin harcanmasına bakıldığında ise, bu araştırma kapsamında görüşülenlerin yaklaşık üçte birinin arazi, hayvan ve tarım ekipmanı alımı gibi üretime dönük yatırımlara harcadığı tespit edilmiştir;
- (iv) Geçim desteği ile ilgili olarak da, projede kalıcı kamulaştırmadan etkilenen 133 kişiye ahır iyileştirme için malzeme alımı, gübre, yem, tarım ekipmanı alımı, damızlık boğa veya süt ineği alımı desteği ile yaşlı ve engellilere yönelik nakit geçim desteği verildiği görülmektedir. Bu Kapanış Değerlendirmesi'ni yapan ekip, ayrıca, elma bahçesi kurulumu, içmesuyu altyapısı iyileştirmesi, yeni doğan buzağılara yönelik hijyen paketi temini ile kapsamlı veteriner bakım ve kontrolünü içeren koruyucu hayvan sağlığı programı gibi toplum temelli destek paketlerinin de yöre halkı tarafından çok iyi karşılandığını ve çok takdir edildiğini değerlendirmiştir; ve
- (v) Muhtarların ve projeden etkilenen insanların çoğunluğu, projeden etkilenen ve etkilenmeyen yerleşimlerdeki insanların genel yaşam standartlarının aşağı yukarı benzer olduğunu belirtmiş, ancak Lot-1'deki insanlar, projeden etkilenmeyen yerleşimlerdeki insanların yaşam standartlarının etkilenen insanlara kıyasla nispeten daha iyi durumda olduğunu hissetmiştir.

Sonuç olarak, YYEP Kapanış (Dönem Sonu Etki) Değerlendirme çalışması, TANAP'ın da mevcutta dikkatini vermiş olduğu birkaç düzeltici aksiyon önermektedir. Bunların başlıcaları aşağıda yer almaktadır:

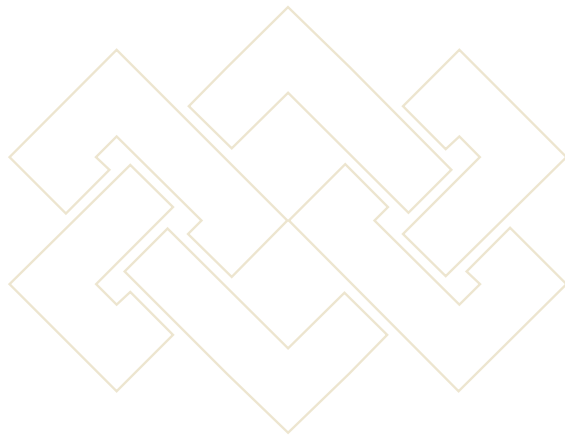
- (i) Bankaya yatmış fakat henüz çekilmediği için kalan kamulaştırma bedellerinin alınmasının, ilgili banka personeli ve yerel makamlar dahil olmak üzere sürecin parçası olan çeşitli tarafların konuyla ilgili farkındalıklarının tazelenmesini yaparak, kolaylaştırılması;
- (ii) Özellikle Lot-1'deki kalan arazilerin eski haline getirilmesi konularına eğilinmesi; ve,
- (iii) Hem güvenlik önlemleri hem de şikayet mekanizmasına erişim konusunda farkındalığı artırmak amacıyla, işletme dönemi boru hattı güzergahındaki arazilerin kullanım kısıtlaması konusunda yöre halkına dönük farkındalık sağlayıcı ve uyarıcı mekanizmaların iyileştirilmesi.

TANAP projesinden alınan ve Türkiye'de veya başka yerlerdeki benzer projelerde faydalı olabilecek çıkarılan önemli dersler şunlardır:

- YYEP Fonu mekanizması iyi çalışmakta olup, kamulaştırmanın tamamen Devletin sorumluluğunda olduğu durumlarda, ister tamamen özel sektör projeleri olsun ister Kamu-Özel Ortaklığı'na dayalı projeler olsun, uluslararası standartlara kıyasla Türk mevzuatında olmayan

hususlardan doğan boşlukları gidermek için bu tür bir fon mekanizması, benzer başka projelerde de tekrarlanabilir.

- Boru hattı projelerindeki kamulaştırma süreçlerine yönelik uzun yıllara dayanan ve çok değerli tecrübesi ile Türk mevzuatına göre kamulaştırmadan sorumlu BOTAŞ'ın vasıtasıyla, bir yandan hem süreci denetleyip hem de Türk mevzuatının ötesinde uluslararası standartlara uyumlu faaliyetlerin yürütülme sorumluluğunu alan TANAP'ta, YYEP Fonu tipi bir mekanizmanın da mevcut olmasıyla birlikte, hayata geçirilen kurumsal düzenlemeler çok iyi çalışmaktadır.
- Diğer boru hattı projelerinin araziden çıkış sürecinde müteahhitlerin daha etkin denetimi ile bu süreci güçlendirmelerine ihtiyaç vardır.
- Eski haline getirme ile ilgili hususlar, müteahhitlerin garantisi süresi sona ermeden önce vakitlice ele alınmalıdır.
- Son derece kayda değer ve cinsiyete duyarlı bir şekilde paydaşların katılımını sağlama çabalarına rağmen, birçok insan, hayatlarında proje ekiplerinin düşündüğü kadar önemli olmayan boru hattı hakkındaki birçok gerçeği unutmaya eğilimlidir. Boru hattı koridorunda kullanım kısıtlamaları gibi insanların günlük yaşamlarını ilgilendiren konulara dair bilgilerin, sürekli yenilenmesinde bu faktörün dikkate alınması gerekir.

TANAP
tanap.com